

บทที่ 1

บทนำ

สถานะของประเทศไทยที่เรียกว่าประเทศไทยพัฒนาโดยทั่วไป ได้มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญหลายอย่าง ส่วนหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง คือ ชุมชนระดับย่อย ในชนบทที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศมากขึ้น ปัจจุบันทำให้คิดว่าความมั่นคงแห่งอาชีพไทยของประเทศได้เลื่อนความสำคัญลงไปสู่ชุมชนระดับย่อยสุด นั่นคือหมู่บ้านต่าง ๆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจกล่าวได้ว่า เป็นภาคที่ใหญ่ที่สุด คือเป็นพื้นที่หนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ และมีประชากรประมาณ 1 ส่วน 3 ของประชากรทั่วประเทศ ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นเดียวกับชาวบ้านในภาคส่วนอื่น ๆ ของประเทศ คือรับช่วงอาชีพสืบต่อมาจากบรรพบุรุษในลักษณะของการลอกแบบ เป็นการทำตามกันมาและประชากรที่ทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม ในลักษณะเพื่อยังชีพมากกว่าเพื่อเงินตรา มีการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ เผาถ่าน ตัดไม้ และรับจ้าง อาชีพเหล่านี้ล้วนเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยการทำงานควบคู่กัน และไม่มีเครื่องผ่อนแรง บางคนเมื่อทำไร่แล้วก็ไปรับจ้างต่อไปอีก บางคนเมื่อทำนาไม่ได้ก็อพยพลูกเมียเข้าไปตัดไม้เผาถ่านในป่า เพื่อหารายได้มาชดเชย ดังนั้นจึงเห็นว่าประชากรเหล่านั้นประกอบอาชีพหลายอย่าง เพราะการทำไร่หรือทำนาอย่างเดียวผลิตผลไม่เพียงพอ

ความสำคัญของเรื่อง

การศึกษาอาชีพที่ไม่ใช่การเกษตรของชาวนา (non - agricultural occupation) เป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งต่อสังคมกำลังพัฒนา ซึ่งอยู่ระหว่างการ

เปลี่ยนผ่าน (Transitional Society) เพราะสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ชาวนาโดยส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ต่ำต้อย มีสภาพของการดำรงชีวิตที่ยากลำบาก เนื่องจากประสบกับปัญหาการผลิตรายทางเกษตรกรรมไม่ได้ผลเพียงพอกับการดำรงชีวิตที่ดีได้ ปัญหาเนื่องมาจากการมีรายได้น้อย ชาวนาโดยส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรมอย่างเดียวเป็นส่วนใหญ่ เป็นที่ทราบกันดีในผู้ที่เกี่ยวข้องว่า การส่งเสริมทำการเกษตรกรรมให้ได้ผลดีนั้น จำต้องอาศัยตัวประกอบหลาย ๆ ตัวประกอบ ซึ่งได้แก่ตัวประกอบการระดมทางกายภาพ (Physical Input Factors) ตัวประกอบด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors) ตัวประกอบด้านการจัดระเบียบ (Organization Factors) ตัวประกอบด้านวัฒนธรรม จิตวิทยาสังคม (Socio - Psycho - Cultural Factors) และตัวประกอบด้านเกี่ยวกับความรู้ (Knowledge Factors) ตัวประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญและมักจะทำงานร่วมกัน หรือมีความสัมพันธ์กัน การแยกเอาสิ่งหนึ่ง หรือตัวประกอบหนึ่งมาส่งเสริมหรือมาเป็นตัวกำหนดที่จะให้ถึงจุดหมายแห่งความสมบูรณ์พูนสุขแก่ชาวนา เพียงปัจจัยเดียวไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ นั้นย่อมมีความบกพร่องอยู่มาก สภาพในปัจจุบันที่มีการส่งเสริมผลผลิตของชาวนาให้สูงขึ้นเพียงอย่างเดียว โดยขาดการส่งเสริมให้ชาวนามีรายได้อื่นพิเศษ โดยมีอาชีพอย่างอื่นที่มีใช้การเกษตร นอกจากการทำเกษตรกรรมแล้ว ย่อมไม่เกิดผลสำเร็จที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาให้สูงขึ้น เพราะในสิ่งที่ปฏิบัติกันมา มีการส่งเสริมพันธุ์พืชชนิดใหม่แก่ชาวนา แต่ขาดการทำนุบำรุงคุณภาพของดิน ความไม่สำเร็จจึงปรากฏให้เห็น มีการจัดหาแหล่งน้ำให้ชาวนาให้ปุ๋ยแก่ชาวนา แต่ขาดระเบียบวิธีการดำเนินการที่ดี ในการนำน้ำสู่ที่นา ผลสำเร็จก็ยังคงไกลเป้าหมายที่ตั้งไว้ อยู่เช่นเดิม หรือในกรณีที่สามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น แต่ขาดการจัดระบบที่ดีในการขนส่ง การตลาด และการขาย ปัญหาที่ชาวนายังคง

ยากจนก็ยังเป็นอยู่เช่นเดิม จึงเห็นได้ว่า แม้เราจะมีหน่วยงานหลายฝ่ายดำเนินการส่งเสริมเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาให้สูงขึ้น เช่น สำนักนายก ทำการก่อตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเกษตรกร สถาบันพัฒนาการเกษตรแห่งชาติมีโครงการเพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรม กระทรวงเกษตร มีโครงการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกร โดยจัดตั้งกลุ่มชาวนาและกลุ่มเกษตรกร กระทรวงมหาดไทย มีโครงการส่งเสริมการทำนาปีละ 2 ครั้ง และปลูกพืชหมุนเวียน มีโครงการจัดตั้งสมาคมชลประทานราษฎร กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติมีโครงการเพิ่มผลผลิตและรายได้ โครงการการจักรูปที่ดิน โครงการสหกรณ์อเนกประสงค์ โครงการสหกรณ์การเกษตร และโครงการวางแผนประสานงานพัฒนาที่ดิน

เจตนารมณ์แห่งความปรารถนาดีของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักให้มีความสงบสุขชีวิตที่ดีได้นั้น เป็นที่เข้าใจได้ว่าในปัจจุบันนี้ ผลของความปรารถนาดีนั้นได้ดำเนินถึงขั้นไหน ชาวนาและชาวชนบทยังคงมีความเป็นอยู่เช่นไร การขาดแคลนการศึกษาที่จำเป็น พอเหมาะพอควร การขาดแคลนค่าน้ำสะอาด สุข การขาดแคลนในอาหารบริโภค ที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของร่างกายและการขาดแคลนที่อยู่อาศัย

เห็นได้ว่าการจะให้บรรลุผลถึงความสำเร็จในการส่งเสริมด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว โดยหลงลืมในการสนับสนุนตัวประกอบอื่นที่ควรส่งเสริม เป็นที่เข้าใจได้ว่าการช่วยเหลือชาวนาให้บรรลุแห่งจุดหมายปลายทางของความเป็นพลเมืองคือต่อสังคมและประเทศชาตินั้น มีความยากยิ่งเพียงไร

ดังนั้น การที่จะให้ความสนใจพิจารณาว่า ลักษณะทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชาวนา มีสิ่งใดที่พวกเขาได้กระทำกิจกรรมใดที่จะก่อให้เกิดหรือสนับสนุนส่งเสริมให้พวกเขาได้มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการทำไร่นา เพื่อ

จะทราบถึงแผนผังกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดช่องทางที่จะสนับสนุน หรือป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียแก่ชาวนาโคในอนาคต ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการวางแผนพัฒนาของชาติที่จะเป็นที่พึ่งของบุคคล ๆ กันที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวนาโค เชื่อว่าผลที่ได้ศึกษา นำมาส่งเสริมอาชีพที่ไม่ใช่การเกษตรแก่ชาวนาโค เพื่อเพิ่มพูนรายได้หรือหาทางป้องกันที่จะไม่เกิดความเสียหายที่จะมีผลกระทบต่อเพื่อนไปถึงผลิตผลหลักของชาวนาโคในอนาคต พร้อมกันนี้ยังเป็นการศึกษาถึงช่องทางที่เปิดโอกาสให้ชาวนาได้หารายได้พิเศษนอกจากแหล่ง เกษตรกรรมอย่างเดียว

โดยที่เรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพที่ไม่ใช่การเกษตรกรรมของชาวนาในหมู่บ้านชนบท ยังมีใคร่รับการศึกษากันมาค่อนข้างลึกซึ้งและเฉพาะเจาะจง ดังนั้นถ้าหากได้ทำการพิจารณาศึกษาปัญหาการมีอาชีพที่ไม่ใช่การเกษตรของชาวนาโคในสังคมหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือดูบ้างก็จะทำให้วิทยากรในคานี้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะแนวโน้มของการกลายเป็นเมืองในส่วนภูมิภาคกำลังเริ่มขยายตัว ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสังคมชาวนาโค หรือหมู่บ้านในชนบทด้วย

สำหรับชาวนาโคในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มที่ควรจะได้ให้ความสนใจจากภาคอื่นเพราะ ภาคนี้เป็นที่ทราบกันว่า มีระดับความเป็นอยู่ที่ต่ำ และมีรายได้ที่เฉลี่ยวต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ คือ รายได้ของกสิกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2509 เท่ากับ 777 บาท เมื่อเทียบกับรายได้ของกสิกรภาคอื่น ๆ คือภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ ซึ่งมีรายได้ 1535 บาท 1132 บาท 1359 บาท ตามลำดับ ในจำนวนรายได้ของเกษตรกรซึ่งมีจำนวน

-
1. ทองโรจน์ อ่อนจันทร์, คร. "ปัญหาการถือครองที่ดินที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ" ข่าวสารเศรษฐศาสตร์เกษตร (ปีที่ 10 ฉบับที่ 4 มิถุนายน 2514) โรงพิมพ์มิตรไทย พระนคร 2514 หน้า 42.

น้อยนี้ ถ้าพิจารณาในรายจ่ายต่าง ๆ ที่มีผู้ศึกษาการใช้จ่ายของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505 ปรากฏว่า² ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาล และสุขาภิบาล มีรายได้ตัวเงินสดเฉลี่ยเดือนละ 249 บาท ต่อหนึ่งครอบครัว แต่ละครอบครัวเหล่านี้จะใช้จ่ายในสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเป็นค่าของชีวิต เงินบริจาคน และค่าภาษีเดือนละ 308 บาท นอกจากนี้ยังรับประทานข้าวซึ่งผลิตเองโดยไม่ต้องจ่ายเงินซื้ออีกประมาณเดือนละ 98 บาท และมีทรัพย์สินลดลง หรือมีหนี้สินเพิ่มขึ้นอีกเดือนละ 62 บาท ต่อหนึ่งครอบครัว จึงเห็นได้ว่าภาวะการดำรงชีวิตของชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนนั้นอยู่ในลักษณะที่เรียกได้ว่าเลวร้ายและเกือบไม่เชื่อว่า จะดำรงชีวิตอย่างพลเมืองที่ดีของประเทศชาติได้อย่างไร และถ้าพิจารณารายได้ครอบครัวชาวนาไทยพบว่า³ รายได้ที่มีไรการเกษตรมีจำนวนถึง 55 เปอร์เซ็นต์ ชาวนาส่วนมากอาศัยรายได้จากที่อื่น ซึ่งมีไรการเกษตร เช่นรับจ้างทำงานและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ปรากฏว่า รายได้จากที่อื่นซึ่งมีไรการเกษตรมากกว่ารายได้จากการเกษตร คงจะเห็นได้ในรายได้ของเกษตรกรที่มีการศึกษาและสำรวจภาวะอาชีพเกษตรในตำบลพระลับ จังหวัดขอนแก่น ปรากฏว่ารายได้ของเกษตรกรปี 2508 แต่ละรายมีรายได้ต่าง ๆ เฉลี่ย 2,869.09 บาท ต่อปี และรายได้ส่วนใหญ่มาจากที่อื่น ซึ่งมีอาชีพเกษตร ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการชลประทานไม่เพียงพอ

-
2. สำนักงานสถิติ สำนักนายกรัฐมนตรี การสำรวจการใช้จ่ายของครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505 (พิมพ์ที่โรงพิมพ์ชาวพาณิชย์) พระนคร : 2507 หน้า 1
 3. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ความรู้เกี่ยวกับรายได้ ความเป็นอยู่และทัศนคติของชาวนาไทย จดสารวิจัยสังคมศาสตร์ในการอบรมนักวิจัยสังคมศาสตร์ หน้าที่ 2 เล่มที่ 1 (จันทร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2506) หน้า 3

พอ และส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ ดังนั้นแรงงานที่มีได้ใช้ให้
 เป็นประโยชน์จึงปรากฏให้เห็น นอกจากแรงงานเกษตรกรรมจะมากเกินความต้องการ
 การที่จะใช้ประกอบการเกษตรแล้ว แรงงานเหล่านี้ยังปล่อยทิ้งว่างไว้ในกรณีที่คน
 ถูกใช้ไม่เต็มที่อีกด้วย ดังนั้นการที่จะทำให้แรงงานเหล่านี้เกิดประโยชน์ จึงมีใ
 เพียงส่งเสริมให้มีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น หากแต่ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักทำอุต
 สากรรมในครัวเรือนบางอย่าง ซึ่งเหมาะแก่ท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น เลี้ยงไหม ทอเสื้อ
 ชุดบอเลี้ยงปลา จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาแรงงานชาวนาไทยไปสู่การพัฒนาอุตสาห
 กรรมแขนงต่าง ๆ อาจเป็นการใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในชนบท การ
 ทัศนกรรม การรับจ้าง การขนส่ง และการรับใช้บริการต่าง ๆ เพราะในช่วงที่
 เสรีจสิ้นสุดลงหลังจากทำนา ก็อาจจะเห็นผู้หนึ่งก็จะทำงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรม
 ครอบครัวยุคและฝ่ายชายก็จะออกไปหางานชั่วคราวทำ หรืออาจจะค้าขาย เพื่อหา
 รายได้พิเศษ ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ในปัจจุบันอีกประการก็คือ ชาวนาขออพยพ
 ตนเองเข้ามาทำงานทำในเมือง พฤติกรรมและค่านิยมอันนี้ จะช่วยทำให้สามารถ
 พัฒนาแรงงานชาวนาส่วนเกินไปสู่กิจการอื่น ๆ นอกจากการเกษตรได้ การหา
 งานทำในช่วงว่างจากการทำนาก็มีผลทำให้รายได้ของครอบครัวชาวนามีราย
 ได้พิเศษสูงขึ้น เป็นผลให้รายได้ประชาชาติเพิ่มตามไปด้วย และในเวลาเดียวกับ
 กับการปรับปรุงส่งเสริมสินค้าประเภททัศนกรรมที่กำลังมีบทบาทอันสำคัญในอันที่จะ
 พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งได้มีการดำเนินการมานานในรูปของอุตสาหกรรม
 หมูบ้านหรือครอบครัว ซึ่งก็มีการสนับสนุนความคิดที่จะส่งเสริม พัฒนาอุตสาหกรรม
 ในครอบครัวเกษตรกรที่กล่าวมา⁴ การเลี้ยงไหม การทอผ้า ควรได้รับการส่งเสริม

4. วิสุทธิ แสงสุทธิ วิทยานิพนธ์เรื่อง การสำรวจภาวะอาชีพเกษตรเพื่อการ
ส่งเสริม และเผยแพร่ในตำบลพระลับ อ.เมือง จ.ขอนแก่น แผนกวิชาเกษตร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หน้า 85.



เสริม เพราะเป็นการที่เกษตรกรได้มีงานทำตลอดปี อันจะเป็นการเพิ่มพูนราย
 ใ้ให้กับครอบครัวเกษตรกรเอง ดังนั้นจึงเห็นว่าการพิจารณาเศรษฐกิจของหมู่บ้าน
 จึงมิใช่เพียงมุ่งหวังจะให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยการประกอบอาชีพเกษตร
 ที่ถูกหลักวิชาการเท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังจะให้ชีวิตเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านได้รับ
 การยกระดับให้สูงขึ้น มาใกล้เคียงกับชีวิตของชนในเมือง โดยให้มีชนิดอาชีพหลาย ๆ
 อย่างเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

ประกอบกับสังคมในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็เช่นเดียวกับหมู่บ้าน
 ในภาคอื่น ๆ ที่มีทั้งหมู่บ้านที่ได้รับอิทธิพลของการขยายตัวของเมืองและมีบางหมู่บ้าน
 ที่ไม่ได้รับอิทธิพลของเมือง จึงเป็นสิ่งที่ควรสนใจพิจารณาศึกษาลักษณะความ
 สัมพันธ์ที่คล้ายกันหรือแตกต่างกัน โดยที่ผู้ศึกษาได้เคยใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านภาคตะ
 วังออกเฉียงเหนือเป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมีการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับ
 ชาวบ้าน รวมถึงการใช้ภาษา ซึ่งก่อให้เกิดความคุ้นเคยใกล้ชิดกับสังคม และ
 วัฒนธรรมของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นานพอสมควรพอที่จะเห็นและทราบ
 ถึงคุณค่า ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิธีการดำเนินชีวิต โดยพิจารณาจากลักษณะ
 ของประกอบทางสังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ เคย
 อาศัยอยู่ร่วมกับชาวบ้าน ทำให้เกิดความสนใจว่า ปัญหาหรือความสัมพันธ์ระหว่าง
 ตัวประกอบอะไรบ้างที่สนับสนุนให้ชาวบ้านบางคนมีอาชีพที่หารายได้พิเศษนอกจาก
 การทำเกษตรกรรมวิพยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงสนใจที่ศึกษาเรื่อง "ปัญหาการมีอาชีพที่
 มีโครงการเกษตรของชาวนาในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ"

หมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เลือกศึกษาก็คือ หมู่บ้าน 4 หมู่บ้านใน
 จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่าง
 ในการดำเนินชีวิต และสถานที่ตั้งของหมู่บ้านที่รับอิทธิพลของความเจริญของเมือง

มากน้อยต่างกัน ตัวอย่างทั้ง 4 หมู่บ้านพอจะกล่าวได้ว่าสามารถเป็นตัวแทนของ
 หมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ เพราะโดยสภาพที่ตั้งหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียง
 เหนือมีทั้งหมู่บ้านที่อยู่ทางไกลและใกล้ตัวเมืองต่างกันไปในแต่ละจังหวัด และ
 แต่ละหมู่บ้านก็ได้รับอิทธิพลทางด้านความเจริญจากเมือง มากน้อยต่างกัน หมู่บ้าน
 ตัวอย่างที่ศึกษาก็เลือกจากหมู่บ้านที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ นอกจากนั้นหมู่บ้านในภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือยังมีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตชลประทานและไม่อยู่ในเขตชลประทาน
 ตัวอย่างที่เลือกในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ก็เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะดังกล่าวมาแล้วด้วย
 จึงสามารถเป็นตัวแทนที่เหมาะสมได้ และในการศึกษาค้นคว้านี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย
 ที่ถูกต้อง ทั้งการออกแบบสอบถาม สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนทั้งหมด
 หมู่บ้าน และสัมภาษณ์บุคคลที่สำคัญ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับของหมู่บ้านที่เป็นแหล่งที่จะให้
 ความเข้าใจในเรื่องราวและการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ประกอบกับบุคคลที่
 เก็บข้อมูลก็เป็นนักวิจัยที่ผ่านการอบรม และเป็นนิสิตชั้นปริญญาโท ของจุฬาลงกรณ
 มหาวิทยาลัย ในสาขาสังคมวิทยา ใ้ค้ออาศัยร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ในเรื่องบาง
 เรื่องก็ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านให้ขอเท็จจริง ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษา
 ครั้งนี้อย่างยิ่ง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาผลงานวิจัยและเอกสารที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับอาชีพที่มีใ้การ
 เกษตรของชาวนา ปรากฏว่าไม่มีรายงานและเอกสารฉบับใดที่มีความเกี่ยวข้อง
 โดยตรงกับ ปัญหาการมีอาชีพที่มีใ้การเกษตรของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียง-
 เหนือ อย่างไรก็ตามรายงานต่าง ๆ ก็ได้ให้ความคิดและข้อสมมุติที่พอมีความสัม-
 พันธ์บางประการ และก็ปรากฏว่ามีหลายวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับชาวนาที่มีอาชีพ
 ที่มีใ้การเกษตร แต่ก็ไม่มีการยืนยันว่าวิจัยหนึ่งวิจัยใดมีความสัมพันธ์กับอาชีพ
 ที่มีใ้การเกษตรอย่างลึกซึ้ง แม้ว่าผลงานที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วนั้นจะได้ทำการศึกษา
 ในทั้งสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสังคมอื่น ๆ และด้วยแนวความคิดดัง
 กล่าว ขาพเจ้าก็เชื่อว่า วิจัยที่มีความสัมพันธ์กับอาชีพที่มีใ้การเกษตรของชาว-
 นาภาคตะวันออกเฉียงเหนือั้นประกอบด้วยหลายวิจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้องดังนี้

วิจัยคานเศรษฐกิจ

อาจพิจารณาแยกเป็นกรณีได้ดังนี้ .-

1. รายได้จากงานเกษตรกรรม พบว่าจากรายงานของกรมแรงงาน
 เกี่ยวกับเรื่องการอพยพของพลเมืองในประเทศไทยกล่าวว่า⁵ สาเหตุข้อแรกที่สุด
 ที่ทำให้ราษฎรอพยพจากถิ่นที่อยู่ภูมิลำเนาเดิมของตนได้แก่ปัจจัยคานเศรษฐกิจและ
 แนวความคิดเช่นเดียวกันนี้ ก็ได้รับการยืนยันจากนักมานุษยวิทยาที่ทำการศึกษาหนุ-

-
5. กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย "การศึกษาวงจรชีวิตจริงเรื่องการอพยพของ
 พลเมืองในประเทศไทย" เอกสารวิชาการหมายเลข 7 (ตุลาคม 2508
 โรงพิมพ์กระษาศาไทย) พระนคร : 2508 หน้า 39.

บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้กล่าว⁶ คนอีสานที่อพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ เหตุผลที่สำคัญเป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ เกือบ 80 เปอร์เซ็นต์ของผู้อพยพทั้งหมด ในเหตุผลของการมากรุงเทพฯ มาเพื่อหางานทำ และถ้ามองมาพิจารณาการดำเนินชีวิตในหมู่บ้านในภาคเหนือของไทยก็พบว่า⁷ ในหมู่บ้านนอกจากทำข้าวไร่เป็นงานหลักเป็นส่วนใหญ่แล้ว ชาวบ้านส่วนมากหารายได้เพิ่มเติมโดยใช้แรงงาน เช่น การเก็บของป่าชาย ล่าสัตว์ จับปลา หรือทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน นอกจากนี้ Jancis และ Millard F. Long ยังได้กล่าว⁸ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการเป็นตัวแทนการทำงานบางส่วน (part time) นั้น ขึ้นอยู่กับของหางของงาน (availability of job) และความต้องการของครอบครัวที่ต้องการรายได้ที่เสถียรมากกว่าที่จะเป็นเพราะอัตราค่าจ้าง ซึ่งข้อความนี้ได้รับการสนับสนุนจากรายงานการสำรวจสถานะเริ่มแรกของประชาชนใน

-
6. สุเทพ สุนทรเกสัช "สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย) พระนคร : 2511 หน้า 29.
7. Judd, Laurence C., Dry Rice Agriculture in Northern Thailand, Data Paper Number 52, Southeast Asia Program, Department of Asia Studies, Cornell University, New York, January, 1964, Page 34.
8. Long, Jancis F., Long, Millard F., and staff, Economic and Social Conditions Among Farmers in Changward Khonkaen (Thai Baeb Rein Press, Bangkok 1964), Page 25.-

เขตโครงการขยายเขตพัฒนาอำเภอเมืองหนองคาย รายงานว่า⁹ ในปัจจุบัน อาจจะถูกกล่าวได้ว่า ความสนใจอันดับแรกของราษฎรอยู่ที่การเพิ่มรายได้และยกระดับการครองชีพทางค่านิยมของตนเอง ซึ่งสาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่าทำให้ชาวชนบทต้องออกหางานทำ หรือไม่ก็ทำงานในหมู่บ้านของตนเท่าที่จะทำได้ หรืออาจจะเดินทางไปสู่ตัวเมืองเพื่อหางานทำ ดังผลจากการศึกษาในหมู่บ้านอินโคนี้เขียนพบว่า¹⁰ หมู่บ้านชนบทชาวอินโคนี้เขียนนั้นนอกจากชาวนาจะทำเกษตรกรรมแล้ว ก็มีอาชีพอื่นที่เขาทำเช่น ค้าขาย หลังจากว่างงานจากทำนา ซึ่งสอดคล้องกับหมู่บ้านในประเทศเม็กซิโก ก็ปรากฏว่าในปี 1944 ชาวเกษตรกรมีอาชีพทำฟาร์มของตนแล้วยังมีอาชีพที่มีโครงการเกษตรกรรมมีจำนวนถึง 70 เปอร์เซ็นต์¹¹ สำหรับกรณีที่ในหมู่บ้านหรือในชุมชนไม่สามารถเปิดโอกาสให้เกิดอาชีพที่มีโครงการเกษตรได้ง่ายนัก ชาวบ้านก็มักจะเดินทางมาสู่ตัวเมือง ดังรายงานของนักมานุษยวิทยาที่กล่าวว่า¹² มีการอพยพประเภทหนึ่งที่เป็นการชั่วคราว ซึ่งเป็น

-
9. กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน "รายงานการสำรวจสถานะเริ่มแรกของประชาชนในเขตโครงการขยายเขตพัฒนาอำเภอเมืองหนองคาย พ.ศ. 2504" (โรงพิมพ์สวนทองถิ่น) พระนคร : 2510 หน้า 36
10. Halpern, Joel M., The Changing Village Community, Modernization of Traditional Societies Series, Wilbert E. Moore and Neil J. Smelser., (Printice Hall, Inc., 1967.), Page 8.
11. Halpern, Joel M., ibid., page 10
12. สุเทพ สุนทรเกษม เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน หน้า 29.

การอพยพของคนหนุ่มสาวเพื่อไปหางานทำ หลังจากฤดูการทำนา 2 - 3 เดือน ส่วนมากเป็นงานที่ใช้แรงงานในการก่อสร้าง หรือในกรณีผู้หญิงก็เป็นคนรับใช้ตามบ้านต่าง ๆ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว หรือปักดำก็กลับกลับบ้านเสียครั้งหนึ่ง ซึ่งสถานการณ์อย่างเดียวกันนี้ก็เกิดขึ้นในอินเดียเช่นกัน Mehroton พบว่า¹³ มีการอพยพจากส่วนชนบทด้วยลักษณะของการหางานในโรงงานอุตสาหกรรมและในโครงการต่าง ๆ ซึ่งสรุปก็เป็นผลมาจากสาเหตุสามประการก็คือความยากจน ซึ่งเป็นผลมาจากการทำนาไม่ไคผล หรือทำนาแล้วไคผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค ซึ่งจากการศึกษาของ Textor พบว่า¹⁴ สาเหตุที่ชาวอิสานมาเมืองสี่พันสามร้อยก็เพราะทำนาไม่ไคผล ขาดแคลนน้ำ หรือไม่ถูกกาน้ำท่วม รวมทั้งบางคนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และเป็นผู้ต้องการเงิน นอกจากนี้ก็มีการศึกษาในประเทศรัสเซีย พบว่า¹⁵ ในราวต้นศตวรรษที่ 19 ปรากฏว่าการอพยพระหว่างฤดู ซึ่งมีมานานแล้ว และมีหลายแห่งในรัสเซีย โดยเฉพาะทางตอนเหนือของรัสเซียยุโรป สาเหตุมาจากความหนาแน่นของจำนวนคนและการผลิตทางการเกษตรไคผลต่ำ นอกจากนี้ Jancis & Millard F. Long พบว่า¹⁶ การสูญเสียพืชผลในระหว่าง

13. Mehroton, S.S., Labour Problems in India, (Published by S. Chand & Co., New Delhi), page 378.

14. Textor, Robert B., From Peasant to Pedicab Driver, Research Proposal No. 4, USOM, Bangkok, page 15.

15. Halper, Joel M., op. cit., page 104.

16. Long, Jancis F. & Long, Millard F., op. cit., page 43.

การเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจน ช่องทางที่ก่อให้เกิดอาชีพที่มีใช้การเกษตรอีกกรณีหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ คือ ความยากจน ประกอบกับการขยายตัวทางอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุทำให้เกษตรกรละทิ้งไร่นา หันมาทำงานในเมืองมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อยู่ในวัยทำงานทั้งหญิงและชายเข้ามาทำงานในเมืองตามโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากกว่าเกษตรกรภาคอื่น¹⁷ รายได้จากอาชีพเกษตรกรรม จากรายงานผลการวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติ¹⁸ พบว่าครอบครัวส่วนมากมีรายได้หลายทางนอกจากทำนา การรับจ้างแรงงานจัดเป็นอาชีพที่สำคัญที่ทำรายได้ให้แก่ราษฎรในเขตนั้น จึงเห็นได้ว่าการทำนาแม่จะเป็นอาชีพหลักของราษฎร แต่ก็ไม่ได้เป็นที่มาสำคัญของรายได้ที่เป็นตัวเงิน

จากรายงานการสำรวจของกรมพัฒนาชุมชน¹⁹ รายงานว่า 89 เปอร์เซ็นต์ของครอบครัวทั้งหมดรายงานว่า ไม่มีข้าวเหลือขาย ทำนาได้ข้าวไม่พอสำหรับบริโภคเอง ราษฎรส่วนใหญ่จึงต้องอาศัยรายได้เป็นตัวเงินจากทางอื่น ประมาณ 2 ใน 3 ของครอบครัวทั้งหมดรายงานว่า มีรายได้จากทางอื่นนอกจากการปลูกข้าวและพืชพันธุ์อื่น รายได้เหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างแรงงานเลี้ยงสัตว์

17. สุภัตรา โล่ห์วัชรกุล วิทยานิพนธ์เรื่อง นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรประเทศไทย วิชาเศรษฐศาสตร์ แผนกเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513 หน้า 28 - 29

18. กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ "รายงานยอดผลการวิจัยในสาขาต่าง ๆ ด้าน สังคมศาสตร์" เล่ม 14 (โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี) พระนคร : 2511 หน้า 2

19. กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (เรื่องเดียวกัน) หน้า 43-44, 48

ประมง ค้าขาย และทำอุตสาหกรรมครัวเรือน และรายงานต่อไปว่า อาชีพที่สำคัญรองลงมาจากการทำนา ซึ่งแพร่หลายได้แก่การรับจ้างแรงงาน 36 เปอร์เซ็นต์ อาชีพเหล่านี้เป็นแหล่งทำรายได้เป็นอันดับที่ 2 การรับจ้างแรงงานเป็นอาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของราษฎร การทำเกษตรกรรมอย่างเกี่ยวไม่ทำรายได้เป็นตัวเงินให้เพียงพอ โดยเฉพาะครอบครัวที่มีบุตรชายที่มีอายุโตพอที่จะทำงานของตนเองได้ ครอบครัวต่าง ๆ จึงหารายได้เพิ่มโดยการรับจ้างแรงงานชั่วคราวในเมื่อมีเวลาว่างจากการทำเกษตรกรรมของตนเอง หลายครอบครัวมีอาชีพรับจ้างแรงงานเป็นอาชีพหลัก หรือมีความสำคัญเป็นอันดับรองซึ่งในรายงานของ Judd²⁰ เกี่ยวกับการเกษตรในภาคเหนือรายงานว่า ชาวบ้านส่วนมาก จะมีเงินสดเก็บไว้ไม่ได้นาน และมักจะใช้จ่ายหมด ซึ่งสภาวะการณ์เช่นนี้ ได้รับความสนับสนุนจากการศึกษาของ Jancis & Millard F. Long²¹ ว่า การทำงานบางส่วน และการทำงานนอกฤดูกาลทำนาเป็นส่วนสำคัญในการทำงานของคนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏว่า 43 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนที่เป็นตัวอย่างทั้งหมด มีสมาชิกอย่างน้อยคนหนึ่งออกไปทำงานนอกไร่นา (off-farm work) และเงินสดที่ได้จากงานประเภทนี้เป็น 18 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ในครัวเรือนทั้งหมด นอกจากนี้มีผู้ศึกษาในเขตชลประทาน

20. Judd, Laurence G., op. cit., page 69.

21. Long, Jancis F. & Long, Millard F., op. cit., page 24.

แมกวง จังหวัดเชียงใหม่²² ก็สอดคล้องกันคือ กลีกรทั้งหมดมีรายได้นอกจาก
 ฟาร์มเฉลี่ยครอบครัวละ 3672.72 บาท เป็นรายได้จากการรับจ้างทำงาน
 นอกฟาร์มมากที่สุดถึง 1721.71 บาท และรายได้นอกฟาร์มที่สำคัญของกลีกร
 แดงมีได้แก่การรับจ้างทำงานนอกฟาร์ม และถ้าหันมาพิจารณารายได้จาก
 งานประเพณีโดยเฉลี่ยทั่วประเทศ จากรายงานของกองเศรษฐกิจการเกษตร
 รายงานว่า²³ รายได้ทั้งหมดจากงานซึ่งมีใช้การเกษตรของครัวเรือนแต่ละ
 แห่งนั้น คิดเป็นเปอร์เซ็นต์เฉลี่ยรวมทุกภาคเป็น 44.37 เปอร์เซ็นต์ นอกจาก
 งานรับจ้างที่กล่าวมา ซึ่งจะนำมาซึ่งรายได้ให้แก่ครัวเรือนของเกษตรกรนั้น
 ก็ยังประกอบด้วยอุตสาหกรรมครัวเรือนซึ่งในปัจจุบันก็มีอยู่แพร่หลายในหมู่บ้าน
 ต่าง ๆ และการวิจัยของ ศิริ ณาสุก²⁴ พบว่าจากการสำรวจสถิติข้อมูลทาง
 อุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2506 ปรากฏว่าเฉพาะในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียง
 เหนือ มีอุตสาหกรรมขนาดย่อมและอุตสาหกรรมในครอบครัวถึง 1.5

005375

-
22. ปราณี เวสุรธ วิทยานิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจของกลีกร
ในเขตโครงการชลประทานแมกวง เชียงใหม่ พ.ศ. 2507 แผนกเศรษฐ-
 ศาสตร์การเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2517 หน้า 37.
23. กองเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตร "รายงานการสำรวจภาวะ
 เศรษฐกิจของที่ดินครองทำการเกษตร พ.ศ. 2496" (ปรับปรุงพระคาน
 ไทย) พระนคร : 2498 หน้า 29.
24. ศิริ ณาสุก วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาการบริหารงานส่งเสริมอุตสาหกรรม
ขนาดย่อมในประเทศไทย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ หน้า 14.

ด้านคนเศษ จึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยด้านการมีรายได้ไม่พอกับการใช้จ่ายใน
 ครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีการออกทำงานนอกไรนา หรือจะกล่าวเพียง
 สั้น ๆ ก็คือ ความยากจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอาชีพที่มีใ้การเกษตร ทำ
 ให้ชาวชนบทเดินทางสู่ตัวเมืองหรือแหล่งที่สามารถหางานทำได้ หรือทำงานทำ
 ภายในหมู่บ้าน ที่เป็นงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน ค่าขาย เลี้ยงสัตว์ และจับ-
 ปลา เพื่อนำรายได้จากงานที่ทำนอกรอกทำงานในไรนาของตนเอง นำมาใช้
 จ่ายในครอบครัว ความยากจนจึงมีความสัมพันธ์ต่อบุคคลที่ทำงานนอกรอกทำ
 นา อดีตเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตรัสเซียบ ครุชเชฟ (Khrushchev)
 ได้กล่าวว่า²⁵ "พ่อของเขาเป็นชาวนาแต่ต้องออกไปทำงานที่เหมืองในฤดูหนาว
 เพื่อต้องการรายได้มาใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในครัวเรือน" นอกจากนี้จากการ
 ศึกษาของ Jancis & Millard F. Long พบว่า²⁶ ชาวนาที่มีกลุ่มรายได้
 สูงขึ้นมีความสมัครใจที่จะทำงานบางเวลา (part time) ลดลง จึงอาจ
 กล่าวได้ว่าปัจจัยด้านรายได้เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งคั้งนักจิตวิทยาผู้หนึ่งกล่าวไว้
 ว่า²⁷ เงินเป็นเครื่องยั่วยุให้คนทำงานหรือไม่ ? อย่างไรก็ตามในสังคมปัจจุบันนี้
 เงินก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญอยู่

25. Halpern, Joel M., op. cit., page 105.

26. Long, Jancis F., and Long, Millard F., op. cit., page 26.

27. เคนพงษ์ พลละคร "จิตวิทยาทางอุตสาหกรรม" (โรงพิมพ์แพร่การช่าง)
 พระนคร : 2511 หน้า 175

นั่นเอง แมคนจะรักเกียรติ รักศักดิ์อย่างไรก็ตาม เพราะเงินเอามาแลกเปลี่ยน
สิ่งที่เราต้องการอย่างจริงจังได้ และด้วยเหตุนี้เงินและงานจึงเป็นของคู่กัน เรา
ทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งเงิน

2. ค้ำแรงงาน ในชนบทส่วนมากจะพบกับปัญหาการทำงานไม่เต็มที่
(underemployment) และสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการศึกษาพบว่า²⁸
กสิกรทำงานในฟาร์มคิดเฉลี่ยปีละเพียง 87 วัน นอกนั้นว่างไม่ได้ทำอะไร และ
จากการศึกษาของ Mehata พบว่า²⁹ ปัญหาที่ใหญ่เกี่ยวกับการทำงานใน
ประเทศที่กำลังพัฒนาในเขตของ ECAFE พบว่ามีอัตราการว่างงาน (un-
employment) ในเมืองใหญ่ และมีการทำงานไม่เต็มที่ (underemployment)
ในชนบท อย่างไรก็ตามก็มีข้อเสนอที่ก่อให้เกิดความสนใจในปัญหาที่ว่า³⁰ กิจกรรม
ที่ไม่ใช่การเกษตรในชนบทนั้น อาจเป็นวิธีทางที่จะแก้ไขปัญหาการทำงานต่ำ ระดับ

28. สุวิทย์ บึงวรพันธ์ "พัฒนาชนบทในประเทศไทย" (โรงพิมพ์อักษรศาสตร์)
พระนคร : 2512 หน้า 24

29. Mehata, M.M., Employment Promotion and Utilization of
Human Resources, Chulalongkorn University Course on Problems
of Economic Development with Special Reference to Asian
Countries 1967/68 Lecture 2, page 1.

30. NEDB and Department of Labor, Report on Rural Employment
1967 - 68. page 7.



ในรายงานฉบับเดียวกันยังรายงานต่อไปว่า จำนวน 1 เดือนที่ทำงานเต็มที่มีไม่เกินร้อยละ 37.8 ฉะนั้น จำเป็นที่จะต้องหาทางแก้ไขภาวะการฉ้อ โดยการเพิ่มโอกาสการทำงานในระหว่างดูลงใ้มากขึ้น สภาพของการทำงานที่ระดับนั้น ถ้าพิจารณาในด้านกรเปลี่ยนแปลงพบว่า³¹ แต่ก่อนครอบครัวจะต้องทำทุกสิ่งทุกอย่างแรงงานของสมาชิกภายในครอบครัวเอง เช่น หอผ้า เย็บไหม ทำข้าว ทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเกษตรกรรม จักสานเครื่องมือไม้ และอุตสาหกรรมครัวเรือน แรงงานทุกคนถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งนั้น ในปัจจุบันเนื่องจากระบบการผลิตและการผลิตและการแลกเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงไป ชาวนาได้เปลี่ยนนิสัยจากการทำของ มาซื้อสินค้าสำเร็จรูปซึ่งก่อให้เกิดมีเวลาว่างเกิดขึ้น เมื่อมีเวลาว่างครัวเรือนบางครัวเรือนก็ทำงานนอกไร่นาของตนหลังจากได้ทำการเก็บเกี่ยวของตนเสร็จแล้วซึ่งลักษณะของครัวเรือนแบบนี้เป็นที่น่าสนใจศึกษาต่อไปว่ามีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไร เพราะในรายงานของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และกรมแรงงาน รายงานว่า³² มีชาวนาที่ทำงานทั้งเกษตรกรรมและงานไม่ใช่เกษตรกรรม เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านนี้จะพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการมีอาชีพที่มีโครงการเกษตรกรรมได้ดังนี้

1. เพศ จากรายงานของ Judd กล่าวว่า³³ งานที่ปรากฏในหมู่บ้านนั้น งานส่วนมากสามารถทำได้ทั้งชายและหญิง บทบาทในการทำงานระหว่าง

31. กองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน (เรื่องเดิม) หน้า 64 - 66

32. NEDB & Department of Labor, op. cit., page 5.

33. Judd, Laurence C., op. cit., page 59, 61.

เพศทั้งสอง มีความคล้ายคลึงกัน จะมีก็แต่เป็นความแตกต่างในอายุและกำลังมากกว่าที่จะมีความแตกต่างในด้านเพศอย่างเดียว อย่างไรก็ตามในรายงานของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติและกรมแรงงาน³⁴ รายงานว่า แม้ว่าทั้ง 2 เพศจะทำงานในทางเกษตรด้วยกัน แต่ในด้านการทำงานเกี่ยวกับงานที่มีโครงการเกษตรนั้นปรากฏว่ามีผู้ชายทำอาชีพนี้มากกว่า และจากการศึกษาเรื่องกำลังแรงงานในจาโรโมกา³⁵ ปรากฏว่า 3 ใน 4 ของผู้ที่ดำรงชีพด้วยค่าแรง (wage earners) ทั้งหมดนั้นมีอาชีพที่ไร้แรงงาน และปรากฏว่าเป็นผู้ชายที่มีแรงงานประเภทไร้ฝีมือ (unskilled labour) เป็นลักษณะเด่น และในจำพวกผู้หญิงนั้นปรากฏว่า เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน (domestic) และอาชีพด้านการบริการ ถ้าพิจารณาในด้านการทำงานประเภทที่เป็นงานรับจ้างในโรงงานปรากฏว่า³⁶ ตั้งแต่ ค.ศ. 1943 มีการยอมรับผู้หญิงให้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้มีการยอมรับเพศหญิงเท่าเพศชายในการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ Broom & Selznick กล่าววว่า³⁷ การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างของครอบครัวก็เปลี่ยนความ

34. NEDB & Department of Labor, op. cit., page 4.

35. Maunder, W.R., Employment in an Underdeveloped Area, A Sample Survey of Kingston, Jamaica, (Yale University Press Inc.), 1960., page 87.

36. Maunder, W.F., ibid., page 87.

37. Broom, Leonard and Selznick, Philip, SOCIOLOGY, (Harper & Row, Publishers Inc.), 1968., page 362.

สัมพันธ์ของผู้หญิงในการทำงานสังคมประเพณีผู้หญิงทำงานให้แก่ครอบครัว เมื่อมีความต้องการรายได้มากขึ้น ผู้หญิงก็ออกไปทำงานข้างนอก ถ้าพิจารณาฐานะสตรีในการทำงานในสหรัฐ จากรายงานของ Lebergott กล่าวไว้³⁸ ปัจจุบันสำคัญที่ผลักดันหญิงอเมริกันให้ออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1830 ใดแก่ความต้องการให้รายได้ของครอบครัวสูงขึ้น และใน Philippines ³⁹ ก็เช่นกันพบว่าประเทศฟิลิปปินส์พัฒนาเข้าไปสู่ระบบอุตสาหกรรมนั้นเปิดโอกาสให้หญิงเข้าไปทำงานมากกว่าชาย ซึ่งทำให้หญิงเขาสู้งานมากขึ้น

2. อายุและการศึกษา Ginzberg พบว่า⁴⁰ การเลือกทำงานนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่าไม่ใคร่เกิดจากการตัดสินใจอย่างเดียว แต่ประกอบด้วยหลายอย่าง สิ่งแรกที่พบสิ่งแรกก็คือ การตัดสินใจเลือกงานขึ้นอยู่กับอายุและประสิทธิภาพของแต่ละบุคคล (development of the individual) นอกจากนี้ในรายงานของ Maunder⁴¹ ก็กล่าวไว้ว่า คนหนุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี และ

38. Lebergott, Stanley, Manpower in Economic Growth, (McGraw-Hill Book Company 1964)., page 65.

39. Ford, Thomas R., and Jong, Gordon F. De., Social Demography, 1970., page 308-310.

40. Ginzberg, Eli, The Development of Human Resources, (McGraw-Hill Book Inc., 1966), page 87.

41. Maunder, W.F., op. cit., page 87.

ไม่เคยมีอาชีพมาก่อน จะทำงานในประเภทที่ใช้แรงงาน นอกจากนี้ในรายงานของ Form และ Geschivender⁴² ก็กล่าวว่า ผู้ชายที่มีอายุมากกว่า 40 ปี มีความพอใจงานมากกว่าผู้ชายที่อายุต่ำกว่า 40 ปี และในทำนองเดียวกัน สถานะภาพของบุคคลก็เกี่ยวข้องด้วย ดังรายงานของ Form และ Geschivender ก็กล่าวอีกว่า คนงานที่แต่งงานแล้ว จะมีความพอใจในงานที่ตนทำอยู่มากกว่าคนโสด มีการศึกษาในประเทศเม็กซิโกของ Halpern พบว่า⁴³ คนหนุ่มที่สังเกตเห็นพบว่ามีความกระวนกระวายปรารถนาที่จะออกจากหมู่บ้านเพื่อหาโอกาสที่กว้างกว่าในการทำงาน นอกจากนี้การศึกษาก็ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ด้วย Broom & Selznick⁴⁴ ก็กล่าวว่า อาชีพที่สูงมักจะมีการศึกษาดี จากการศึกษาตัวอย่างทั้งหมดปรากฏว่าสามในสี่ของคนที่มีอาชีพที่ใช้ความชำนาญ และใช้ความสามารถมักจะมีการศึกษาชั้นวิทยาลัย Bougue กล่าวในหนังสือ Principle of Demography ว่า⁴⁵สตรีในช่วงอายุ 18-25 ปี

-
42. Form, William H. and Geschivender, James A., "Social Reference Basic of Job Satisfaction", The Case of Manual Workers, American Sociological Reviews, April, 1962 Vol. 27, Number 2, page 235.
43. Halpern, Joel M., op. cit., page 11.
44. Broom & Selznick., op. cit., page 362.
45. Bougue, Donald J., Principle of Demography, (John Welley & Son., 1969.), page 218.

จะมีอัตราเข้าสู่แรงงานสูง หลังจากนั้นอัตราจะลดต่ำลงจนกระทั่งถึงอายุ 35 ปีขึ้นไป สตรีจะออกไปทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งในการศึกษาของ Bougue ก็ชี้แนวทางที่จะทำให้การศึกษาครั้งนี้ คึกขำว่าชาวนาในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเป็นเช่น Bougue ศึกษาหรือไม่

3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและการถือครองที่ดิน การที่ครัวเรือนหนึ่งมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากหรือน้อยนั้น เชื่อว่าจะมีความสัมพันธ์กับการมีอาชีพที่มีโชคร้ายการเกษตร Veroff, Feil และ Gurin กล่าวไว้⁴⁶ รายได้ที่ทำและครอบครัวยิ่งใหญ่มีความสัมพันธ์กับการทำงานและเช่นเดียวกับรายงานของกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน⁴⁷ รายงานว่า ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานมักจะเดินทางไปทำงานที่อื่นบางเวลาของปี เช่น ในฤดูฝนหลังจากการปักดำ หรือในฤดูร้อนหลังจากการเก็บเกี่ยว การเดินทางไปทำงานที่อื่นชั่วคราว เป็นวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวและหมู่บ้านวิธีหนึ่งโดยเฉพาะสำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกมาก ในรายงานฉบับเดียวกันก็ยังมีรายงานว่า จำนวนคนที่เพิ่มมากขึ้นจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านเกิดความตื่นตัวเนื่องจากต้องต่อสู้ แข่งขันกันมากขึ้น เพื่อปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ทัดเทียมกับเพื่อนบ้าน แต่ละครอบครัวจะต้องคืนรนปรับปรุงอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง ดังเห็นได้ว่า ปัญหาด้านการ

46. Veroff, Joseph, Feil, Shirla and Gurin, Gerald, "Achievement Motivation and Religious Background, American Sociological Review, Vol. 27, Number 2, April, 1962., page 212

47. กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน, (เรื่องเดิม) หน้า 19, 20.

คานการ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากหรือน้อยนั้นมีความสัมพันธ์กับการมีอาชีพ
ที่มีโอกาสการเกษตรนอกจากทำเกษตรกรรมด้วยประการหนึ่ง แบบหรือประเภทของ
ครอบครัวก็เช่นกันมีความสัมพันธ์กับการที่จะมีอาชีพ ดังรายงานของ Halpern
พบว่า⁴⁸ ครอบครัวขยายจะมีปฏิริยาตอบโต้กับปรากฏการณ์ของสังคม ส่วน
ครอบครัวเริ่มแรกมีความคิดยอมรับปรากฏการณ์ของสังคมที่เกิดขึ้นในคานชนาค
ที่คิน จากการศึกษาและวิจัยของ สมอง เบ้าสุก⁴⁹ ปรากฏว่า ฟาร์มขนาดเล็ก
ได้ผลิตผลไม่พอกับการบริโภค สมาชิกในครอบครัวจำต้องประกอบอาชีพอื่น ๆ เพื่อ
จะหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว นอกจากนี้ในรายงานผลการสำรวจฐานะ
เศรษฐกิจของชาวนาในจังหวัดนครปฐมในฤดูปีการทำนา พ.ศ. 2498 - 2499
รายงาน⁵⁰ ชาวนาที่ทำนาระหว่าง 10 - 20 ไร่ จะไปรับจ้างทำงานมาก
ที่สุด และชาวนาที่ทำนาระหว่าง 31 - 40 ไร่ ไปรับจ้างทำงานนอกบ้านน้อยที่สุด

48. Halpern, Joel M., op. cit., page 107.

49. สมอง เบ้าสุก วิทยานิพนธ์เรื่องภาวะเศรษฐกิจและสังคมของกสิกรใน
ท้องที่ ต. เชียงคาน อ. ไม้ยางคาน จ. เลย ปีการชลิศ 2507, แผนกวิชา
เศรษฐศาสตร์การเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2509, หน้า 33.

50. กองเศรษฐกิจการเกษตร "รายงานผลของการสำรวจฐานะเศรษฐกิจของ
ชาวนาในจังหวัดนครปฐม ในฤดูปีการทำนา พ.ศ. 2498 - 2499"
หน้า 31

4. ค่านิ่งแวดลอมและสถานที่ตั้ง ปัญหาค่านิ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจและพิจารณา เพราะความคองการ⁵¹ ขึ้นต่อสภาพลิ่งแวดลอมทางค่านิ่งคัมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่ ซึ่งในค่านิ่งแวดลอมนี้ Ginzberg ก็กล่าวว้า⁵² ความสำคัญของลิ่งแวดลอมจะมีผลกระทบกระเทือนในการเลือกแบบของอาชีพ รวมทั้งขบวนการของการตัดสินใจเลือกงาน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สถานที่ตั้งของบ้านหรือหมู่บ้าน มีส่วนสัมพันธ์กับการมีอาชีพด้วย คือหมู่บ้านที่ไกลตัวเมืองและไกลเขตอุตสาหกรรม ปรากฏว้ามีชาวนามีอาชีพรองมากกว่า ผลจากการศึกษาของ Mukherjee และ Gupta พบว้า⁵³ หมู่บ้านในเขตจังหวัด Meerut ซึ่งเป็นเขตเจริญ 60 - 65 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือน มีอาชีพรอง ส่วนในหมู่บ้านในเขตจังหวัด Buland - shahar ซึ่งไม่เจริญเหมือนเขตแรก หัวหน้าครัวเรือนชาวนามีอาชีพรองเพียง 36 เปอร์เซ็นต์ จากรายงานที่น่าสนใจต่อไปคือ หมู่บ้านที่รวมกลุ่มกัน (cluster) ปรากฏว้าอาชีพรองเป็นลักษณะสำคัญ และปรากฏว้ามีมากในหมู่บ้านที่อยู่ในเขตไกลตัวเมือง จะมีสัดส่วนมากกว่านอกจากที่จะมีอาชีพในทางเกษตรกรรมแล้ว ซึ่งถือได้ว้าเป็นผลของโอกาสในการรับจ้างทำงาน Mukherjee และ Gupta ยังรายงานต่อไปว้า ในหมู่บ้านที่

51. หลวงวิเชียรแพทยาคม "จิตวิทยา" (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม-ศาสตร์ 2505) หน้า 120

52. Ginzberg, Eli., op. cit., page 53.

53. Mukherjee, P.K., and Gupta, S.C., A Pilot Survey of Fourteen Villages in U.P. and Punjab, (Asia Publishing House, 1959)., page 16, 18, 197.

ลาหลังหัวหน้าครัวเรือนเกษมทร พยายามที่จะมีอาชีพรองภายในหมู่บ้านและมักจะ
เป็นอาชีพที่มีใ้ช้การเกษมทร ซึ่งอาชีพที่มีมากที่สุดก็คือ การค้าขาย และการบริการ
กาพิจารณาการเลือกอาชีพของนักเรียนที่ Sewell และ Orenstein
ได้ศึกษาใน Florida, Iowa, Kentucky, Washington, Michigan
และ Utah พบว่า⁵⁴ นักเรียนในชนบทที่อยู่ในเขตเมืองเล็กและเมืองขนาด
กลางจะมีการเลือกอาชีพที่ใช้ความสามารถ และตำแหน่งในการจัดการ นั้นจะเลือก
น้อยกว่านักเรียนที่อยู่ในเมืองขนาดใหญ่ จึงเห็นได้ว่าตัวแปรด้านขนาดของหมู่บ้าน
หรือสถานที่อาศัยมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเลือกอาชีพด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีผู้เชื่อว่า⁵⁵
การคมนาคมเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ถนนหนทางที่ตัดเพิ่มขึ้นล้วนเป็นพาหนะที่
ให้ความสะดวกแก่เกษตรกรที่จะโยกย้ายไปทำงานยังที่ต่าง ๆ

ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมและทัศนคติและคุณค่าของชาวนา

Smelser กล่าวว่า⁵⁶ ครอบครัวยุคใหม่และเครือญาติอาจเป็นส่วนสนับสนุน
หรือไม่สนับสนุนที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความรู้สึกผูกพันกับครอบครัว
ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการทำงานด้วย จะเห็นได้จากในสังคมชาวจีนที่

-
54. Sewell, William H., and Orenstein, Alan M. "Community of Residence and Occupation Choice", The American Journal of Sociology, Vol. LXXI, Number 5, March, 1965., (The University of Chicago)., page 555.
55. สุภัทรา โลหวัชรกุล เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน หน้า 29.
56. Smelser, Neil J., The Sociology of Economic Life, (Printice - Hall of India Ltd)., 1965., page 59.

Halpern ศึกษาพบว่า⁵⁷ ครอบครัวก็เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวที่ไม่ให้คนจากบ้านไปทำงาน ปัญหาอีกประการหนึ่งในด้านความผูกพันกับครอบครัวที่ไม่ก่อให้เกิดการทำงานข้างนอกหมู่บ้าน เช่นมีผู้ศึกษาพบว่า⁵⁸ ตามหลักจิตวิทยาชนบทชาวนาในท้องไร่ท้องนา ไม่อยากจากครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง ลูกเมีย ไปอยู่ทางไกล เว้นแต่ความจำเป็นจริง ๆ ทศนคติและความเชื่อเหล่านี้ เป็นที่เข้าใจว่าเป็นลักษณะของคนไทย ดังที่ Phillips ได้พบว่า⁵⁹ ชาวชนบทนั้นมีภาระที่ต้องเอาใจใส่ดูแลเลี้ยงดูลูก ในทำนองเดียวกันเมื่อลูกโตก็มีภาระที่จะต้องเอาใจใส่ตอบแทนบุญคุณแก่พ่อแม่ ในยามที่ท่านแก่ชราลง ซึ่งแสดงถึงความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณแก่บิดามารดา ถ้าพิจารณาคุณค่าและทัศนคติของคนไทยบางสิ่งบางอย่าง อาจช่วยสนับสนุนให้เกิดการทำงาน ซึ่งมีโครงการเกษตรนอกเหนือจากทำนาเป็นอาชีพแล้ว ซึ่งมีผู้กล่าวว่า⁶⁰ ปัจจัยที่สำคัญที่จะเกื้อกูลการเปลี่ยนแปลงในสังคม

57. Halpern, Joel M., op. cit., page 92.

58. วิโรจน์ ภูจินดา วิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนาแรงงานชาวนาไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2508 หน้า 152.

59. Phillips, Herbert P., Thei Peasant Personality, University of California Press, 1966., page 85.

60. ชวดี มกรพงศ์ "อนาคตของประเทศกำลังพัฒนา" ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2508) หน้า 592.

ไทยให้เป็นที่สนใจในทิศทางที่ถูกต้อง นั่นคือ คุณค่าของคนไทยที่สนับสนุนการพัฒนา ซึ่งได้แก่การขอความมั่งมี หรือที่เรียกว่าถ้อยของเงินตรา หรืออาจเป็นไปได้ว่าในการที่คนไทยบางคนมีอาชีพที่มีโอกาสเกเรเพราะเป็นการเอาอย่าง เป็นการยอมรับแบบสมัยนิยม หรืออาจจะเป็นความต้องการ⁶¹ (Psychological needs) คือความกระวนกระวายเนื่องจากการขาดแคลนบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งจำเป็นในการที่จะดำรงชีวิตอยู่โดยมีความสุข เป็นพลังจูงใจที่ทำให้บุคคลชนวัยที่จะให้ได้อะไรที่ตนขาดแคลนนั้น หรือถ้าเราจะมองในหลักธรรมทางพุทธศาสนาบางประการที่มีความเกี่ยวข้องกับสนับสนุน คือในหลัก สัมปรายิก กัตถประโยชน์ ที่เน้นถึงความขยันหมั่นเพียร การรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ และการรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ให้พอเหมาะพอควรและหลักธรรมอีกประการก็คือ อิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา⁶² ความไม่อยู่นิ่งและมุ่งมั่นทำงานให้เป็นที่ขึ้นเป็นอัน ก็ย่อมจะเพิ่มมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นพุทธศาสนาอาจจะเป็นเครื่องช่วยเกื้อกูลคุณค่าดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักธรรมอันนี้ ยังมีผู้มีความคิดเห็นสนับสนุนอีกท่านหนึ่งซึ่งกล่าวว่า⁶³ อิทธิบาท 4 ที่ส่งเสริมความขยันขันแข็งเป็นข้อธรรมที่น่าจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนมากกว่าความสันโดษ เมื่อพระพุทธศาสนาสอนให้คนขยันแต่คนยังไม่ขยันก็แสดงว่าต้องมีตัวประกอบอย่างอื่นที่

61. ละม้ายมาศ ศรีศักดิ์ "การศึกษาพัฒนาการจากแจ้งจิตวิทยา" เล่มเดียวกัน หน้า 641, 658

62. ทิตยา สุวรรณะชญ "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย" เล่มเดียวกัน หน้า 537, - 538

63. สุวิทย์ บึงวรพันธ์ "พัฒนาชนบทในประเทศไทย" เรื่องเดิม หน้า 22

ช่วยเสริมสร้างนิสัยให้คนไทยไม่ขยันทำงานหารายได้ ชาคความกระตือรือร้น
อันเป็นผลให้ประเทศไม่เจริญก้าวหน้า ตัวประกอบนั้นอาจจะเป็นคินฟ้าอากาศ
ประวัติศาสตร์ หรือลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่างก็ได้ ซึ่งจากการศึกษาของ
Phillips พบว่า⁶⁴ ทัศนคติและความต้องการของชาวนาไทย สิ่งที่
ชาวชนบทต้องการมากที่สุดคือ เงินและความมั่งคั่ง มีเปอร์เซ็นต์สูงกว่า 60
เปอร์เซ็นต์ และถ้ามองในแง่กลับกันก็พบว่า ชาวชนบทกลัวมากที่สุดคือ กลัวจน
และกลัวไม่มีกิน อย่างไรก็ตามในการศึกษาของ Jancis & Millard
F. Long โดยสอบถามชาวนาก็พบว่า⁶⁵ มีชาวนาจำนวน 51 เปอร์เซ็นต์
ที่สมัครใจทำงานบางเวลา (Part time) เป็นอันดับหนึ่ง เอกสารทางที่
ยกมากลานั้นจะเห็นได้ว่า บางปัจจัยมีความสัมพันธ์คาบเกี่ยวของกันอยู่ ซึ่งเป็น
สิ่งที่น่าสนใจศึกษาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ของชาวนาที่มีอาชีพทำไร่ทำ
เกษตรนอกจากการทำนาแล้ว

64. Phillips, Herbert P., op. cit., page 197, 177

65. Long, Jancis F., and Long, Millard F., op.cit.,
page 26.

แนวความคิดที่สำคัญในวิทยานิพนธ์นี้ :

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ทราบว่า มีปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับกรมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนา แต่ก็ยังไม่มีการสรุปที่แน่ชัดว่าปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดเพียงปัจจัยเดียว หากแต่ประกอบค้วยหลายคานที่เกี่ยวของ ซึ่งได้แก่ปัจจัยคานเศรษฐกิจ ปัจจัยคานสังคม และปัจจัยคานจิตวิทยาสังคม และในปัจจัยต่าง ๆ ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวของกันอยู่ เนื่องจากในขณะนั้นความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนายังไม่เพียงพอ ดังนั้นเพื่อจะให้ใ้ค้มาซึ่งความรู้เพื่อเป็นแนวทางใ้ช้การศึกษาต่อไป จึงน่าสนใจที่จะศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องใ้กับการมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวบรวมความรู้ที่ใ้ค้จากการศึกษานำมาเปรียบเทียบลักษณะของชุมชนที่แตกต่างกันทั้งในลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ และการคมนาคมของชาวนาในระดับชุมชนหรือสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นลักษณะของการศึกษาครั้งนี้

ค้วยเหตุคังกล่าว สิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาปัญหาการมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวของกันอย่างไร และแต่ละชุมชนหรือสังคมมีปัจจัยที่เน้นความสำคัญแตกต่างหรือคล้ายคลึงกัน ในการศึกษาถึงปัญหาการมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในวิทยานิพนธ์นี้จะมุ่งศึกษาเกี่ยวกับ

1. ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องใ้กับการมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรของชาวนา

2. ศึกษาปัจจัยที่มีความคล้ายคลึงและ/หรือแตกต่างกันในแต่ละชุมชนหรือสังคมที่แตกต่างกัน
3. ศึกษาปัจจัยที่เน้นความสำคัญที่แตกต่าง/หรือคล้ายคลึงกันโดยจะพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้
 - ก. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
 - ข. ปัจจัยด้านสังคม
 - ค. ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม



สมมุติฐานของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

1. ความยากจนทำให้ชาวนาทองพยายามมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรเพื่อนำมาเป็นรายได้พิเศษให้แก่ครอบครัว
2. หัวหน้าครัวเรือนที่ได้ผลผลิตจากการปลูกข้าวไม่พอกินในครัวเรือน มีความสัมพันธ์ที่มีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ได้ผลผลิตจากการปลูกข้าวพอเพียงสำหรับครัวเรือน
3. หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในกำลังแรงงานมาก มีความสัมพันธ์ที่มีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อยู่ในกำลังแรงงานน้อย
5. หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อย จะมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุมาก
6. หัวหน้าครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองน้อย จะมีความแตกต่างในการมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตรกับหัวหน้าครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองมาก
7. หัวหน้าครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองจำนวนมาก จะไม่นิยมหรือมีอาชีพที่มีใ้ช้การเกษตร

2. ศึกษาปัจจัยที่มีความคล้ายคลึงและ/หรือแตกต่างกันในแต่ละชุมชนหรือสังคมที่แตกต่างกัน
3. ศึกษาปัจจัยที่เน้นความสำคัญที่แตกต่าง/หรือคล้ายคลึงกันโดยจะพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้
 - ก. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
 - ข. ปัจจัยด้านสังคม
 - ค. ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม

สมมุติฐานของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

1. ความยากจนทำให้ชาวนาต้องพยายามมีอาชีพที่มีใ้กำไร เกษตรเพื่อนำมาเป็นรายไดพิเศษเพิ่มให้แก่ครอบครัว
2. หัวหน้าครัวเรือนที่ได้ผลผลิตจากการปลูกข้าวไม่พอกินในครัวเรือน มีความสัมพันธ์ที่มีอาชีพที่มีใ้กำไร เกษตรสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ได้ผลผลิตจากการปลูกข้าวพอเพียงสำหรับครัวเรือน
3. หัวหน้าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในกำลังแรงงานมาก มีความสัมพันธ์ที่มีอาชีพที่มีใ้กำไร เกษตรสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อยู่ในกำลังแรงงานน้อย
5. หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อย จะมีอาชีพที่มีใ้กำไร เกษตรสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุมาก
6. หัวหน้าครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองน้อย จะมีความแตกต่างในการมีอาชีพที่มีใ้กำไร เกษตรกับหัวหน้าครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองมาก
7. หัวหน้าครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองจำนวนมาก จะไม่นิยมหรือมีอาชีพที่มีใ้กำไร เกษตร

8. สถานที่ตั้งของหมู่บ้านที่แตกต่างกันจะทำให้การมีอาชีพที่มีโครงการเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนชาวนาสองชุมชนยอมแตกต่างกัน

9. หมู่บ้านที่ตั้งใกล้ตัวเมืองหรือชุมชนใหญ่ หรือใกล้เขตที่ทำการของทางราชการ จะมีการทำอาชีพอย่างอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร มากกว่าหมู่บ้านที่ห่างไกลหรือการติดต่อคมนาคมลำบาก

10. ชาวนาที่มีโอกาสเข้าตัวเมืองใหญ่บ่อย หรือเคยไปเมืองใหญ่ จะมีความแตกต่างกับหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่เคยเข้าเมืองหรือไปเมืองใหญ่ ในการมีอาชีพที่มีโครงการเกษตร

สำหรับตัวแปรค่าการศึกษา นั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า การศึกษาของชาวนา หรือชาวชนบทไทยนั้น จะมีความแตกต่างกันน้อยในการเลือกหรือมีอาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร ประกอบกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงในค่านี้นี้ยังขาดข้อมูลสนับสนุนเพียงพอ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางที่จะพัฒนาส่งเสริมอาชีพที่มีโครงการเกษตรแก่ชาวนาในท้องถิ่นนั้น เพื่อเพิ่มพูนรายได้ และเป็นการศึกษาถึงช่องทางที่เปิดโอกาสให้ชาวนาหารายได้พิเศษนอกจากการทำเกษตรกรรมอย่างเดียว และยังเป็นแนวทางที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาให้ดีขึ้นโดยมีรายได้จากงานที่มีโครงการเกษตร

2. เป็นการชี้ให้เห็นสภาวะเศรษฐกิจและสังคมชาวนาในท้องถิ่นชนบท

3. เพื่อประกอบการศึกษาวิชาที่ว่าด้วยการพัฒนาชนบท และเป็นโอกาสศึกษาเปรียบเทียบสถานที่ 2 แห่ง สถานที่หนึ่งซึ่งได้มีโครงการเปิดเป็นเขต

พัฒนาชุมชนและมีโครงการชลประทานที่รัฐได้ปฏิบัติงานไปแล้ว กับสถานที่อีกแห่ง
หนึ่งที่ยังไม่ได้เปิดเป็นเขตพัฒนาชุมชนและไม่มีโครงการชลประทานของรัฐ เพื่อ
ดูความแตกต่างระหว่างการดำรงชีวิตของประชาชนใน 2 แห่งว่า ผลงานของรัฐ
มีส่วนเปลี่ยนแปลงหรือมีอิทธิพลอย่างไร

4. เพื่อขยายขอบเขตวิชาสังคมวิทยาให้กว้างขวางขึ้น
5. เพื่อเป็นการปูพื้นฐานในการศึกษาขั้นต่อไป.